

МВФ І УКРАЇНА: НЕОДНОЗНАЧНІСТЬ ВІДНОСИН

Білоброва Т.О., к.е.н., доцент

Завгородній О.О., студент

У статті розглянуті напрями та особливості співробітництва України та Міжнародного валютного фонду; проаналізовані результати кредитування вітчизняної економіки у 2008-2010 рр.

Постановка проблеми у загальному вигляді. Під час глобальної економічної кризи для стабілізації банківської системи НБУ в жовтні 2008 р. частково обмежив більшість банківських операцій. Одним з таких обмежень була заборона на дострокове зняття депозитів та запровадження 5-відсоткового коридору коливання курсу на готівковому ринку. Ці дії повинні були уповільнити прогресуючий економічний спад, однак необхідність прийняття масштабного плану з виведення економіки країни з кризи залишалась актуальною (це питання є невирішеним і у наш час). Ситуація, що склалась, підштовхнула уряд України до відновлення співробітництва з МВФ з метою отримання кредиту для стабілізації фінансової системи країни.

Загальновідомо, що наслідки світової фінансової кризи, а також загроза другої її хвилі в Україні все же залишається проблемою до вирішення урядом України. У зв'язку з цим, кредит від такої могутньої міжнародної фінансової організації, як МВФ – важлива складова всіх антикризових заходів українського уряду.

Співробітництво України та МВФ розпочато 3 червня 1992 р., коли Верховною радою був прийнятий закон України «Про вступ України до Міжнародного валютного фонду, Міжнародного банку реконструкції та розвитку, Міжнародної фінансової корпорації, Міжнародної асоціації розвитку та багатостороннього агентства з гарантування інвестицій». З тих пір було

отримано кілька кредитів, що мало певні наслідки для економіки України. Враховуючи наведене вище, дане дослідження буде спрямоване на аналіз та оцінку наслідків співробітництва України та МВФ у наш час.

Аналіз досліджень і публікацій останніх років вказує на те, що дане питання є достатньо ґрунтовно висвітлене у засобах масової інформації. Проте в силу того, що напрями та особливості співробітництва України та МВФ зазнають постійних змін, проблематика даної статті потребує переосмислення і розробки нового погляду. У науковій вітчизняній літературі співробітництво України та МВФ досліджене у працях Ю.Макогона, В.Геєця, А.Поповської, Е.Наймана, В.Юрчишина, А.Шлапак, Т.Нагачевської та ін.

Виділення невирішених раніше частин загальної проблеми. Питання напрямів і перебіг співробітництва України та МВФ на сьогодні є достатньо дослідженим. Однак, на думку авторів, в умовах нестабільності зовнішньоекономічного та політичного курсу країни, а також з метою аналізу отриманий на даний час результатів, особливої уваги потребує аналіз фактичних наслідків кредитування економіки України Міжнародним валютним фондом. Це дозволить сформулювати цілісне уявлення про його реальні результати і перспективи розвитку такого співробітництва у майбутньому.

Постановка завдання. Метою статті є оцінка можливих наслідків співробітництва України та МВФ для національної економіки у цілому та фінансової системи зокрема.

Виклад основного матеріалу дослідження. Світова фінансово-економічна криза 2008 р. гостро негативно позначилася на стані та динаміці розвитку економіки багатьох країн світу у цілому і України зокрема. В результаті кризи рівень національного доходу скоротився, а зовнішні борги продовжували накопичуватись. У ситуації, що склалася, жоден кредитор не погоджувався на списання боргів. Крім того, цей «авансовий дохід» від банків та інвесторів не був вкладений у засоби виробництва, які б сприяли утворенню доданої вартості і його відшкодуванню протягом певного періоду.

Значна залежність вітчизняної економіки від експорту (зокрема, металургійної продукції) поглибила негативний ефект кризи. Падіння цін на українську металургійну продукцію було пов'язано зі зростаючою конкуренцією з боку китайських виробників і сезонним скороченням попиту в основних країнах-виробниках. За даними НБУ, у цілому за 2008 рік від'ємне сальдо поточного рахунку платіжного балансу збільшилось до 12,9 млрд. дол. США, або 7,1% від ВВП (порівняно з 5,3 млрд. дол. США та 3,7% від ВВП у 2007 році), насамперед через зростання дефіциту товарного балансу (до 17 млрд. дол. США) та від'ємного сальдо доходів (до 1,5 млрд. дол. США) [4].

Враховуючи вищесказане, співробітництво з МВФ було розпочате внаслідок утворення дефіциту торговельного балансу і зменшення золотовалютних резервів НБУ (а отже – зниження рівня стабільності національної валюти). Крім того, перший кредит був взятий під 4% річних, що навіть за тих часів робило його дуже дешевим.

Саме внаслідок нестабільності у фінансовому та економічному секторах українському уряду, який відчував потребу у фінансових засобах для порятунку банківської системи (а як наслідок – економіки), довелося звернутись за допомогою до МВФ.

Відомо, що діяльність МВФ спрямована на відновлення економіки країн-членів (подолання труднощів, обумовлених порушенням рівноваги платіжних балансів шляхом надання короткотермінових кредитів в іноземній валюті), забезпечення валютної стабільності в світі і розвиток валютних ринків. Фонд являє собою спеціалізовану установу системи ООН і фактично є інституційною основою сучасної валютної системи, яка регулює і підтримує її стан.

У ході співробітництва з урядами країн МВФ ставить перед собою певні цілі (залежно від стану економіки цієї країни та наявних проблем). Такими цілями можуть бути:

– Сприяння міжнародному співробітництву шляхом забезпечення механізму консультації щодо міжнародних валютних питань;

- Сприяння збалансованому зростанню міжнародної торгівлі з метою підвищення рівня зайнятості та реальних доходів населення;
- Сприяння стабільності національної валюти та впорядкованим валютним відносинам, недопущення конкурентного знецінення валют;
- Тимчасове надання спільних ресурсів Фонду країнам-членам (за наявності необхідних гарантій повернення, таких як економічний прогноз розвитку окремих галузей), для коригування порушень рівноваги власних платіжних балансів.

Україна є членом МВФ і має власну квоту в цій організації, яка на даний момент складає 1 млрд. 372 млн. СПЗ, що приблизно дорівнює 905 млн. дол. США[5].

Для отримання дешевого і достатньо швидкого отримання кредиту за програмою «stand-by», за якою Україна та МВФ співпрацюють з 1994 р. було висунуто ряд вимог. Частина коштів, отриманих в рамках цієї програми, була спрямована на фінансування дефіцитів платіжного і торговельного балансів. Аналізуючи співробітництво України і МВФ за програмою «stand-by», слід зазначити, що наприкінці 2008 р. В вкрай несприятливих умовах на світовому фінансовому ринку наша держава звернулася до МВФ за фінансовою допомогою. В результаті цього 5 листопада 2008 р. МВФ затвердив програму для України по 2-річній угоді «stand-by» з обсягом фінансування у 16,43 млрд. дол. США (що у кілька разів перевищує квоту України в МВФ). Під час дії даної програми було отримано три транші на загальну суму 10,6 млрд. дол. США. З них 4,5 млрд. дол. США були спрямовані безпосередньо до державного бюджету для ліквідації фіскального дефіциту, у тому числі для погашення зовнішніх боргових зобов'язань українського уряду.

Перший транш кредиту розміром в 3 млрд. СПЗ Україна спрямувала до золотовалютного резерву для покращення стану платіжного балансу, підтримки обмінного курсу національної валюти та ліквідності банківського сектора. Другий транш на суму в 1,875 млрд. СПЗ був розподілений наступним чином: 1 млрд. СПЗ отримало Міністерство фінансів для покриття фіскального

дефіциту, 875 млн. СПЗ були отримані Національним банком України для поповнення міжнародних резервів з метою регулювання платіжного балансу, підтримки обмінного курсу гривні та ліквідності банків. Третій транш по програмі був повністю спрямований на рахунки державного казначейства України для вирішення питань підтримки бюджетного сектору. Останній транш повинен був надійти у 2009 р., однак перегляд програми не був завершений, а фінансування було призупинене.

Програма співробітництва України та МВФ, погоджена у листопада 2008 р., не була завершена. Проблеми енергетичного сектору та пенсійної системи не були вирішені так, як це було передбачено умовами співробітництва. У зв'язку з цим, а також через деякі інші причини, програма була призупинена. По-перше, Україна не виконала зобов'язань, взятих на себе в рамках першої програми «stand-by». На той час пенсійна реформа ще не була приведена в дію, не вступив у силу новий Податковий кодекс, потребували затвердження проекти про поступове подорожчання комунальних послуг. По-друге, як це пояснили у МВФ, фонд перервав співробітництво з Україною під дією політичного фактору (у фонді не хотіли скласти враження нібито таким чином підтримується один з політиків перед президентськими виборами). В останні місяці 2010 р. переговори між МВФ та новим урядом України були відновлені; зокрема, була досягнута домовленість про нову програму «stand-by» на суму в 15,15 млрд. дол. США. Це, по суті, означало перспективу отримання другого кредиту [8].

Відповідно до затвердженого МВФ графіку перерахування коштів, кожні 3-4 країна повинна буде отримувати по 1 млрд. СПЗ, поки до 15 грудня 2012 р. не отримає кредит у повному обсязі в 10 млрд. СПЗ (15,15 млрд. дол. США). Саме тут слід відмітити, що Україна на сьогодні є за розміром зобов'язань боржником МВФ. З урахуванням першого траншу по новій програмі «stand-by» – її заборгованість сягнула 8,25 млрд. СПЗ (12,66 млрд. дол. США). Від найбільшого боржника – Румунії – Україну відділяє менше одного траншу кредиту [11].

Відомо також, що МВФ надає кредити на певних умовах. Це, як правило: свобода переміщення капіталу, приватизація (в тому числі і природних монополій – залізничного транспорту та комунальних послуг), мінімізація (а іноді й ліквідація урядових витрат на соціальні програми (на освіту, охорону здоров'я, будівництво доступного житла, розвиток громадського транспорту тощо; а також скорочення витрат на захист навколишнього середовища, зменшення заробітних плат). У зв'язку з цим, таке співробітництво для українського уряду має переважно негативні, аніж позитивні наслідки. Ці негативні наслідки відобразяться здебільшого на умовах життя рядових громадян і майже нічим не загрожують рівню життя тих, від кого залежить розпорядження отриманими коштами.

Серед основних умов отримання українським урядом наступного кредиту слід відмітити такі (також варто зазначити, що деякі з них вже виконані, що дає змогу віднести їх до результатів):

- Дефіцит державного бюджету України у 2012 р. не повинен перевищувати 2,5%; скорочення дефіциту бюджету повинно бути досягнуто переважно за рахунок скорочення субсидій до енергетичного сектору, підвищення тарифів для населення та підприємств, посилення фіскальної політики;

- Ціна на газ повинна бути поступово підвищена; з 1 серпня 2010 р. – на 50%, з 1 квітня 2011 р. – на 50%, з 1 жовтня 2011 р. – ще на 11,86%; крім цього вони будуть підвищуватись кожні півроку, поки не досягнуть рівня собівартості;

- Реформа пенсійної системи повинна бути завершена; пенсійний вік для жінок буде щороку зростати на 6 місяців і через 10 років збільшиться до 60 років;

- Комунальні тарифи повинні бути збільшені на 52%; їх зростання заплановане у два етапи – двічі по 26% до 15 квітня і з 1 жовтня 2011 р. Однак станом на лютий 2012 р. такі заходи не були підтримані на місцях по причині їх невідповідності наданим послугам;

– Ліміт річного обороту для підприємців, які сплачують єдиний податок, повинен зменшитись з 500 тис. до 300 тис. гривень [9; 10; 12].

Доповнюючи вказані умови слід відмітити, що головна мета останнього кредиту – фінансова стабілізація економіки та проведення необхідних реформ. МВФ надає кредити Україні у розрахунку на те, що урядом будуть проведені необхідні, на їх думку, економічні реформи (в першу чергу у газовому секторі та у бюджетній сфері). Кредит може дещо послабити фінансові проблеми України, наприклад, за рахунок скорочення дефіциту торговельного балансу або підтримки курсу національної валюти (не використовуючи кошти із золотовалютних резервів). Однак він однозначно є єдиним рішенням усіх проблем. Умови МВФ в значній мірі не дозволяють уряду провести ряд інших реформ. Мова йде, в першу чергу, про реалізацію соціальних програм.

Говорячи про результати кредитування МВФ, слід зазначити, що загальні золотовалютні резерви України станом на лютий 2012 р. складають 31,364 млрд. дол. США [6]. Більше того, обсяг золотовалютних резервів НБУ зараз є вищим, за докризовий. Разом з тим, якщо врахувати, що до кінця 2011 р. використано 10 млрд. дол. США на погашення та обслуговування державних боргів, близько 5 млрд. дол. США – на оплату зовнішньоекономічних контрактів і не менш 8-9 млрд. дол. США – на продаж готівкової валюти, то таку ситуацію неможна оцінити як позитивну.

У даному випадку багато залежить від зміни характеру співробітництва України і МВФ. Якщо Україна не отримуватиме кредити від МВФ, то скоротяться й інші джерела вливання валюти в економіку країни через використання золотовалютних резервів, що може спричинити нестабільність національної валюти, і, в результаті, обумовить зниження довіри з боку іноземних інвесторів. За заявами голови НБУ, головний банк країни не витрачає кошти МВФ, а підтримує за їх рахунок загальний платіжний баланс. Коли платіжний баланс стає профіцитним, НБУ викупає кошти і повертає МВФ кредити. У зв'язку з цим стабільність національної валюти, як ніколи, відповідно до офіційних даних, знаходиться у руках МВФ. Якщо черговий

транш не буде отриманий, виникне потреба у використанні золотовалютних резервів для задоволення попиту на національну валюту з боку суб'єктів економіки [13].

Висновки і перспективи подальших розробок. Підсумовуючи, можна з упевненістю стверджувати про неоднозначність наслідків кредитування України з боку МВФ. Фонд вимагає, щоб уряд робив перший крок, демонструючи готовність виконати поставлені умови, і тільки потім виділяє гроші. Українському уряду необхідні гроші і тому він приймає іноді доволі непопулярні рішення.

Відомо, що у 2013 р. виплати України по боргам МВФ сягатимуть 6,3 млрд. дол. США, або 3,6% ВВП. Вони будуть чинити серйозний тиск на платіжний баланс і на баланс поточного рахунку.

Для населення України кредит МВФ став серйозним ударом – пенсійна реформа, прийняття нового податкового кодексу, підвищення тарифів на житлово-комунальні послуги. Такі дії уряду формують стійке негативне відношення електорату до влади і провокують стійке напруження у суспільстві, яке загрожує повторенням сплесків спротиву (мітинги, акції протесту тощо). Хоча, з іншого боку, кредит вже взятий і механізм його роботи вже запущений. При цьому, беручи до уваги останні тенденції розвитку національної економіки та основні макроекономічні індикатори, підстав на підвищення рівня життя населення немає. У суспільстві закріпилась думка про те, що зараз є перспектива життя, але без рівня. І навіть за умови зміни влади заборгованість залишиться – у цьому й полягає вся неоднозначність взаємин України та МВФ.

Подальші дослідження особливостей розвитку відносин України та МВФ можуть бути направлені на розробку пропозицій щодо вдосконалення способів використання отриманих кредитних ресурсів для покращення розвитку національної економіки.

Література

1. Причины кризиса в Украине [Электронный ресурс]. – Режим доступа: <http://maanim.com/news/fundamentals/7580-prichiny-krizisa-v-ukraine>

2. Кредит МВФ / Материалы исследований информационного портала «Главком» [Электронный ресурс]. – Режим доступа: <http://glavcom.ua/subject/73.html>

3. Влияние мирового финансового кризиса на Украину / Сайт киевского центра политических исследований и конфликтологии «Аналитик» [Электронный ресурс]. – Режим доступа: <http://www.analitik.org.ua/current-comment/economy/48d793e16b8bb/>

4. Платіжний баланс і зовнішній борг України 2008 р. – Щоквартальне аналітично-статистичне видання Національного банку України [Электронный ресурс]. – Режим доступа: <http://www.bank.gov.ua/doccatalog/document?id=66368>

5. МВФ и Украина: полная история кредитных отношений / Интернет-сайт газеты «Дело» [Электронный ресурс]. – Режим доступа: <http://delo.ua/wiki/mvf-i-ukraina-istorija-kreditn-110921/>

6. Національний банк України – Офіційний сайт [Электронный ресурс]. – Режим доступа: <http://www.bank.gov.ua/control/uk/index>

7. «Черная смерть на Украине» – результат кредита МВФ? [Электронный ресурс]. – Режим доступа: <http://www.warandpeace.ru/ru/exclusive/view/41762/>

8. Цена кредита МВФ. Радиомониторинг 30.07.2010 р. / Сайт информационного агентства «РИА новости Украина» [Электронный ресурс]. – Режим доступа: <http://rian.com.ua/radiomonitoring/20100730/78464918.html>

9. Рост тарифов на газ начнется 1 июля и пройдет в три этапа / Интернет-сайт газеты «Зеркало недели» [Электронный ресурс]. – Режим доступа: http://news.zn.ua/ECONOMICS/rost_tarifov_na_gaz_nachnetsya_1_iyulya_i_proydet_v_tri_etapa-75577.html

10. Цены на газ будут повышены на 30%, а коммунальные тарифы на 52%. При этом процесс их повышения пройдет в 2 этапа / Интернет-сайт газеты «Зеркало недели» [Электронный ресурс]. – Режим доступа: http://news.zn.ua/ECONOMICS/tseny_na_gaz_budut_povysheny_na_30,_a_kommunalnye_tarify_na_52,_-_memorandum_mvf-76634.html#article

11. Фонд платежом красен / Сайт белорусской независимой информационно-аналитической национальной газеты «БелГазета» [Электронный ресурс]. – Режим доступа: <http://www.belgazeta.by/20100816.32/040137061/?mode=print>

12. МВФ «прописал» Украине пенсионную реформу, рыночные тарифы и процветающий «Нафтогаз» / Интернет-сайт газеты «Зеркало недели» [Электронный ресурс]. – Режим доступа: http://news.zn.ua/ECONOMICS/mvf_propisal_ukraine_pensionnuyu_reformu,_rynochnye_tarify_i_protsvetayuschiy_naftogaz-78440.html

13. Будущее гривны в руках МВФ / Он-лайн бизнес ресурс «БіЗ.ОН» [Электронный ресурс]. – Режим доступа: <http://bizon.info/uk/rus/valutar/4604-kspert-budushchee-gryvn-v-rukah-mvf.html>